

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่แปรเปลี่ยนไปจากอดีต มีการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตก และตะวันออกมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตของคนไทยมากขึ้น (ยุค ศรีอาริยะ, 2552) การดำรงชีวิตท่ามกลางความเจริญทางเทคโนโลยีและความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้การดำรงชีวิต ท้องถิ่นของคนหลายกลุ่มเลือนหายไป ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ ที่ประเทศไทยกำลังเดินก้าว ไปเพื่อยกระดับของประเทศให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ เพื่อให้ได้รับการเรียกขานว่า “ประเทศ พัฒนาแล้ว” สิ่งประเทศพัฒนาแล้วต่างประสบปัญหา ก็คือ เกิดความเสื่อมถอยทางด้านความ สำนึกและด้านศีลธรรมของผู้คนในประเทศเพิ่มมากขึ้น (ธีระวุฒิ อรุณเวช, 2549) ยกตัวอย่างเช่น จากเดิมคนไทยอยู่อาศัยกันแบบระบบเครือญาติ พี่พาคอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี ประองดองสูงในอดีต มีการให้อภัย ประนีประนอมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันนี้ ค่านิยมใหม่ถูกสร้างขึ้น ผ่านสื่อมวลชน ระบบการศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจ ฯลฯ กล่าวคือ ค่านิยมของวัฒนธรรมบริโภคนิยม ปัจเจกนิยม ที่มีค่านิยม ความเชื่อในความสุขจากการบริโภค วัตถุ โดยละเลยการพัฒนาจิตใจ บุคคลจึงแข่งขันกันสะสมและบริโภควัตถุ ความสำเร็จ อำนาจ บารมี ฯลฯ วัดด้วยวัตถุ มุ่งการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ เห็นความสุขของตนเองมาก่อนคนอื่น และสังคม ไม่ได้เรียนรู้ความสุขทางด้านจิตใจจากการสัมพันธ์ร่วมมือและเกื้อกูลผู้อื่นและอาจ ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2545)

ความขัดแย้ง คือ สภาพของความไม่ราบรื่นที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีความต้องการ หรือผลประโยชน์ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจ หรือหาข้อตกลง ร่วมกันไม่ได้ ความขัดแย้ง (conflict) คือ สิ่งที่มีความเห็นไม่ตรงกัน (disagreement) ซึ่งเป็นผลมา จาก ความแตกต่างกันระหว่างบุคคลแต่ละคนมากกว่า 2 คนขึ้นไป หรือกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2542, หน้า 141) ความขัดแย้งไม่มีข้อยกเว้น ในการดำเนินชีวิตของคน ทั่วไปก็ย่อมจะต้องพบกับความขัดแย้งอยู่เป็นนิจ ตั้งแต่ขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัว ในชุมชน หรือในชนชั้น ด้วยเหตุนี้จึงต้องพยายามไม่ให้เกิดความขัดแย้งในเบื้องต้น หรือในกรณีที่เกิดแล้วก็ พยายามจำกัดเขตให้อยู่ในวงแคบไม่ให้ลุกลามใหญ่โต และท้ายที่สุดจะต้องพยายามทำให้ความ ขัดแย้งนั้นกลายเป็นคุณมากกว่าเป็นโทษ เพื่อลดระดับความรุนแรงของความขัดแย้งและการพลิก

วิกฤตเป็นโอกาส จะช่วยให้เกิดการหันหน้าเข้าหากันและร่วมมือกัน ความขัดแย้งจึงเป็นตัวกระตุ้นให้คนแสวงหาวิธีการต่างๆจะนำไปสู่ผลตอบสนองที่ดีขึ้น และปัญหาที่ถูกซ่อนเร้นอยู่ได้ถูกนำมาเปิดเผย เพื่อจะได้สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ และนอกเหนือไปจากสิ่งเหล่านี้คือ กลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง จะมีความเข้าใจต่อกันอย่างลึกซึ้งมากขึ้น หลังจากที่ได้แก้ไขข้อขัดแย้งนั้นให้ลุล่วงไปแล้ว (บุหพันธ์ ทองกลีบ, 2537, หน้า 38-47)

การจัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุุดตามมา (Arnold and Feldman, 1986) ต้องดำเนินการสร้างค่านิยมร่วมในกลุ่มของผู้ขัดแย้ง (Core Values) ในเรื่องของ ความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันของสมาชิกทุกคนในทีม (Respect for Individuals) ต้องสร้างให้เป็นมาตรฐานของพฤติกรรม (Norms) ของทุกคน (ชัยวงศ์ ชวนะรักษ์, 2549) การจัดการความขัดแย้งต้องเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ แสวงหาวิธีจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม จึงเป็นหัวใจสำคัญที่มีผลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงชุมชนและสังคมที่ปรารถนา

ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน ประเทศไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ การมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจอย่างยิ่ง ประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมักจะสะท้อนเรื่องราวที่แสดงถึงความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนนั้น ประเพณีวัฒนธรรมเป็นเครื่องบอกความเจริญของสังคม ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่ยอมรับนับถือจากคนส่วนมาก เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของคนในท้องถิ่น ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พระมหาพิระพงษ์ พลวิโร, 2547) นอกจากนั้น ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมได้ เปรียบเสมือน "กฎหมายของสังคม" ที่ทุกคนพึงต้องปฏิบัติตาม อันก่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชนนั้นได้ แต่ในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้วัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ส่งผลให้วิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมแบบไทยแท้กำลังจะเลือนหายไป ภายในชุมชนแต่ละชุมชนนั้นมี ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเก่าแก่และดีงามซึ่งเปรียบ เสมือน "ทุนทางวัฒนธรรม" ดันทางที่ทุกชุมชนสามารถหยิบขึ้นมาใช้จัดการความขัดแย้งภายในชุมชนได้ทุกเมื่อ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2552) เพียงแต่ความเปลี่ยนแปลงอันรุนแรงและรวดเร็วทางสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ทำให้ชุมชนหลายแห่งหลงลืมไปว่าอันที่จริงแล้วชุมชนมีต้นทุนที่สามารถหยิบ มาใช้จัดการความขัดแย้งภายในชุมชนได้ทุกเมื่อ (วิทยาลัยการจัดการทางสังคม, 2549) วัฒนธรรม

ท้องถิ่นในชุมชนเป็นเครื่องมือที่อยู่ใกล้มือของทุกคนในชุมชน การบริหารจัดการความขัดแย้งตามวิธีของภาครัฐหรือกระบวนการที่มีความเป็นทางการมากเกินไป เป็นสิ่งที่คนในชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับผู้ดำเนินการทำงานหรือการตัดสินใจ ทำให้สิ่งที่ต้องปฏิบัติตามกลายเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจและนำมาปฏิบัติได้ ชุมชนจึงมีวิธีการที่ทำให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างวัฒนธรรมและการบริหารจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเอง เพราะหากชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งในโครงสร้างทางสังคม มีความเข้มแข็งและสามัคคี ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่จะเป็นเครื่องมือช่วยในการปรับตัวของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันพฤติกรรมของคนในชุมชนก็อาจเป็นเครื่องช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสังคมดำรงอยู่ได้ (ส่วนวิจัยและพัฒนาทรัพยากรน้ำ สำนักวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของประเพณีเลี้ยงดงผีปู่และย่าและ เป็นประเพณีของชาวลัวะดั้งเดิมที่สืบทอดมาหลายร้อยปีของชาวอำเภอแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความเชื่อนับถือผีมาช้านานเช่นเดียวกับกลุ่มคนไทยกลุ่มอื่นๆ ชาวเชียงใหม่ นับถือผีปู่และย่าและมาแต่อดีต ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวว่า ปู่และย่าและเป็นผีบรรพบุรุษของพวกลัวะ มีหน้าที่ดูแลรักษาเมืองเชียงใหม่ กษัตริย์ ขุนนาง ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านในหมู่บ้านจะต้องร่วมกันทำพิธีเลี้ยงผีปู่และย่าและเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น หรือ แรม 4 ค่ำ เดือน 9 เหนือ มีการเข้าทรง "เจ้านาย" เพื่อพยากรณ์ถึงความเป็นอยู่ และความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองด้วยคนโบราณ เน้นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ในพรแก่ชาวบ้าน เชื่อว่า หากไม่ทำพิธีเลี้ยงผีปู่และย่าและ จะทำให้ บ้านเมือง ไม่สงบสุข เกิดภัยพิบัติ แต่ถ้าหากเคารพยำเกรง มีความศรัทธา ผีปู่และย่าและจะปกป้องรักษาชาวบ้านและพื้นที่ตำบลแม่เหียะให้เกิดความสงบสุข การเซ่นผีปู่และย่าและ จะเซ่นไหว้ด้วยการฆ่าควายหนุ่ม ซึ่งควายเป็นสัตว์ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับมนุษย์มาเป็นระยะเวลานาน ดังนั้น ควายถือได้ว่าเป็นตัวแทนของคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น สำหรับเนื้อควายที่ใช้บูชาแล้วนั้น จะเอามากินร่วมกัน และยังมีการตั้งชื่อลูกตามชื่อของควายที่ตายไปด้วย เพื่อเป็นการตอบแทน (ธันท์ เศรษฐพันธ์, 2535)

จากรายงานการศึกษาของกฤษฎกร วงศ์กรวุฒิ (2552) พบว่า ชาวบ้านในตำบลแม่เหียะสามารถเชื่อมโยงความเป็นคนท้องถิ่นเดียวกันเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ธรรมชาติของความขัดแย้งในชุมชนตำบลแม่เหียะ เป็นความขัดแย้งในระดับบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เช่น ทะเลาะเบาะแว้ง หรือการเข้าใจผิดระหว่างบุคคล ในระดับกลุ่มคนจะเป็นความขัดแย้งในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่ในตำบลแม่เหียะนั้นเป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ จึงมีชาวบ้านบางกลุ่ม

ต้องการตัดไม้เพื่อไปขาย ด้วยตำนานที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่ออธิบายความเป็นมาของชุมชน ที่มีผูกพันกับตำนานผีปู่และย่าและ ทำให้ชาวบ้านคนในตำบลแม่เหียะเกิดความเกรงกลัวใน ผีปู่และย่าและ ศรัทธาในสิ่งเดียวกัน มีกิจกรรมทำร่วมกัน นำมาสู่ความรู้สึกความเป็นพวกพ้องกัน และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ชาวบ้านจึงมีความรู้สึกหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ และเกรงกลัวต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการศึกษาของพิมพ์พันธ์ จินดาวงศ์ (2554) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่องการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีอารักษ์เมือง เชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษาลักษณะการดำรงอยู่และบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม เกี่ยวกับผีอารักษ์เมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน พบว่า ประเพณีเลี้ยงดงยังคงมีบทบาทในการ ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม และตอบสนอง นโยบายของรัฐในการสืบสานประเพณีของจังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้ความขัดแย้งคลี่คลายและ ชุมชนมีความสงบสุข

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ประเพณีเลี้ยงดง หรือ ผีปู่และย่าและ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะศึกษาในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก้ปัญหา ความขัดแย้งในระดับชุมชน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังและฝังรากลึกลงในจิตใจ ของคนในชุมชน เป็นค่านิยมร่วมกันและก่อให้เกิดกระบวนการที่เกิดขึ้นเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องใน ชุมชน ให้เกิดการสำนึกรักท้องถิ่น ห่วงแหนท้องถิ่นที่ตนเองพำนักอาศัย สร้างความรักและ ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เป็นผลให้ชุมชนมีความสงบสุข เป็นการจัดการความขัดแย้งเชิง สร้างสรรค์และกลายเป็นต้นทุนทางชุมชนที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีและความสามัคคี ในชุมชนอย่างยั่งยืนและสมดุล

### จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้วยการใช้ประเพณีเลี้ยงดง หรือ ผีปู่และย่าและ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดการความขัดแย้ง

### ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อ ศึกษาถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความขัดแย้งภายในชุมชน โดยสาระสำคัญที่จะ ทำการศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

ความขัดแย้ง แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงดองหรือ ฝึบและยาสะ โดยเลือกศึกษาพื้นที่ตำบลบ้านแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้นำอย่างเป็นทางการ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหียะ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแม่เหียะและผู้ใหญ่บ้านตำบลแม่เหียะ อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ 1) ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่เกิดในพื้นที่และมีความรู้เรื่องประเพณีเป็นอย่างดีและ 2) ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน ช่วงเดือนพฤษภาคม 2555 – ธันวาคม 2556

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบถึงแนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือประเพณีเลี้ยงดอง หรือ ฝึบและยาสะ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดการความขัดแย้ง เพื่อเป็นแนวทางแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนจัดการความขัดแย้งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับชุมชน

### นิยามศัพท์เฉพาะ

**ความขัดแย้ง** หมายถึง สภาวะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน ระหว่างบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปหรือกลุ่มบุคคล ที่ไม่สามารถเข้ากันได้โดยมีสาเหตุมาจาก ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการ ผลประโยชน์ ค่านิยม ความเชื่อ หรือทัศนคติ

**การจัดการความขัดแย้ง** หมายถึง แนวทางการป้องกันหรือการทำให้ปัญหาเบาบางลงด้วยวิธีต่างๆ ที่ไม่ใช้ความรุนแรง ผลลัพธ์สุดท้าย คู่กรณีจะต้องสามารถกลับไปใช้ชีวิตตามปกติและยังคงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับหนึ่ง

**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีผลผลิตของมนุษย์ในสังคมนั้น อันได้แก่ ความคิดความรู้สึก ความประพฤติ กิริยาอาการ ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ประดิษฐ์กรรมต่างๆ ที่สังคมยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในสถานที่นั้นๆ

**ประเพณีเลี้ยงดองหรือประเพณีฝึบและยาสะ** หมายถึง ประเพณีท้องถิ่นและตำนานเมืองของชาวบ้านในตำบลแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่ ที่จัดขึ้นเพื่อบวงสรวงผียักษ์ 2 ตนคือฝึบและยาสะ ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองพื้นที่ให้อยู่ดีกินดีฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านเชื่อว่าการบวงสรวงจะทำให้หมู่บ้านสงบสุข ไม่มีความขัดแย้ง หากปีใดไม่จัดพิธีเช่นนี้เชื่อว่าจะทำให้เกิดความชั่วร้ายหรือเกิดทุกข์ขึ้นภายในหมู่บ้านได้

การจัดการความขัดแย้งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การใช้ประเพณีเลี้งดงหรือ  
ผีปู่และย่าและลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การใช้มูขปาฐะ ความหมายแฝงของสิ่งของ  
ใช้ในประเพณี กระบวนการของการดำเนินประเพณีเลี้งดงและความร่วมมือในการดำเนิน  
ประเพณีเลี้งดง